

MATERIAŁY I GLOSY

MARCIN MIGDAŁ*

KARA ŚMIERCI A PRAWA CZŁOWIEKA

Według opublikowanego w kwietniu 2019 r. raportu Amnesty International za 2018 r., w roku tym wykonano 690 egzekucji¹. W 2017 r. wykonano 993 egzekucje w 23 krajach, a 22 tys. osób zostało skazanych na karę śmierci i oczekuje na jej wykonanie. Najwięcej ludzi stracono w: Chinach, Iranie, Arabii Saudyjskiej, Iraku, Pakistanie, Egipcie, Somalii, Korei Północnej i USA. Liczba egzekucji wykonywanych w Chinach i w Korei Północnej jest utajniona². W 2015 r. po raz pierwszy w historii państwa, które zniosły karę śmierci za wszystkie przestępstwa stanowiły większość, gdyż w 2015 r. cztery kraje zniosły karę śmierci³.

Według danych Amnesty International wśród pięciu państw, które wykonały najwięcej egzekucji w 2015 r. znajdują się kolejno: Chiny, Iran, Pakistan, Arabia Saudyjska i USA. W roku tym nastąpił dramatyczny wzrost wykonanych egzekucji na świecie – największa odnotowana przez Amnesty International liczba od ponad 25 lat. Trzy państwa: Arabia Saudyjska, Iran i Pakistan odpowiedzialne są za prawie 90% wszystkich odnotowanych egzekucji. Dramatyczny wzrost liczby wykonanych egzekucji w 2015 r. doprowadził do stracenia większej liczby osób niż kiedykolwiek

* Mgr; e-mail: vaoet@yahoo.com.

¹ Zob. Amnesty International, *Amnesty International Global Report. Death Sentences and Executions 2018*, <https://www.amnesty.org/en/documents/act50/9870/2019/en/> [dostęp: 24.08.2019 r.].

² Zob. J. Kędzierski, *Od czasów Chrobrego, św. Jadwigi Śląskiej i Jagielly – przeciwni karze śmierci*, „Palestra” 2018, nr 10, s. 108-110.

³ Zob. Amnesty International, *Kara śmierci: Największa liczba egzekucji od 25 lat*, <https://amnesty.org.pl/kara-smierci-najwieksza-liczba-odnotowanych-egzekucji-od-podnad-25-lat/> [dostęp: 23.09.2017 r.].

przez ostatnie ćwierćwiecze. Wzrost był w większości wywołany przez Arabię Saudyjską, Iran i Pakistan, informuje Amnesty International w corocznym raporcie nt. stosowania kary śmierci na świecie. W 2015 r. stracono minimum 1634 osoby – to wzrost o ponad 50% względem poprzedniego roku i najwyższa odnotowana przez Amnesty International liczba od 1989 r. Liczba ta nie zawiera danych z Chin, gdzie prawdopodobnie stracono tysiące osób, ale informacje o karze śmierci objęte są tam tajemnicą państwową⁴.

Zagadnienia orzekania i wykonywania kary śmierci nie można rozpatrywać bez uwzględnienia aksjologicznych determinantów jej wprowadzenia do systemów penalnych poszczególnych krajów, a wynikających ze standardów ochrony praw człowieka, wypracowanych przez społeczność międzynarodową w ostatnich dziesięcioleciach XX w. Problematyka kary śmierci związana jest nierozzerwalnie – zarówno w aspekcie międzynarodowym, jak i krajowym – z prawną ochroną życia. Spośród wszystkich praw zaliczanych do katalogu praw człowieka, na pierwszy plan zdecydowanie wysuwa się prawo do życia. Jest to jedno z najbardziej fundamentalnych praw człowieka. Dopiero uznanie i zagwarantowanie prawa do życia pozwala i urealnia podjęcie dyskursu naukowego na temat kary śmierci.

Kara śmierci jako najbardziej dolegliwa ze wszystkich kar, tym samym jak żadna inna, ingeruje w sferę praw osobistych jednostki, eliminując ją w sposób ostateczny ze społeczeństwa i pozbawiając jej najcenniejszej wartości jaką jest życie. Rodzi się więc pytanie: czy kara ta jest możliwa do pogodzenia z założeniami systemu ochrony praw człowieka?

Jako oczywistość przyjmuje się obecnie, że prawa człowieka wynikają z jego godności osobowej, rozumianej jako przyrodzona, niezbywalna i niestopniowalna cecha przysługująca każdej osobie ludzkiej. Godność osobowa jest wartością bezwzględną – nie można jej nikomu odebrać, ani też nie może być ona utracona. Tym samym prawa człowieka wynikające z tej godności są niejako przyrodzone, niezbywalne oraz nienaruszalne.

Zarówno zwolennicy, jak i przeciwnicy kary śmierci w swej argumentacji odwołują się do kwestii ochrony praw człowieka. Analizując tę problematykę nie sposób zatem nie powiązać jej z analizą ochrony praw człowieka we współczesnym świecie.

⁴ Amnesty International, *Kara śmierci...*

1. System ochrony praw człowieka w ONZ

Ochrona praw człowieka, a w szczególności prawa do życia, to jeden z priorytetów w działalności Organizacji Narodów Zjednoczonych. Materia ta jest przedmiotem bogatej literatury⁵. Prawa człowieka zajęły pierwsze miejsce już w Karcie Narodów Zjednoczonych⁶ z dnia 26 czerwca 1945 r. przyjętej i podpisanej podczas Konferencji Narodów Zjednoczonych w San Francisco. Dokument ten tworzył podwaliny uniwersalnego systemu ochrony praw człowieka. W preambule Karty NZ jako jeden z celów działania ONZ wskazano przywrócenie wiary w godność człowieka⁷. Karta NZ już w art. 1, wśród zadań ONZ, wskazuje ochronę praw człowieka i podstawowych wolności. Obecnie bezdyskusyjnym jest, iż zobowiązania te dotyczą nie tylko samego ONZ, ale także państw członkowskich, które ratyfikowały jej postanowienia.

Kolejnym niezwykle istotnym aktem ONZ jest Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1948 r.⁸ Wśród praw i wolności osobistych gwarantowanych przez deklarację, znajduje się m.in.: prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa (art. 3), zakaz tortur lub okrutnego, nieludzkiego albo poniżającego karania czy traktowania (art. 5). A zatem wśród regulacji Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, jako jedno z pierwszych uregulowań znajduje się prawo do życia, stwierdzając, iż każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swojej osoby. Kładzie nacisk na konieczność przeciwdziałania ograniczaniu podstawowych praw, akcentując ich naturalność i ponadustawowość. Ze względu na ich istotę, „sfera ta została wyłączona spod ingerencji prawnej, a rola prawa ograniczona do

⁵ B. Banaszak i in., *System ochrony praw człowieka*, Kraków 2005, s. 57 i nast.

⁶ Karta Narodów Zjednoczonych, Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych z dnia 26 czerwca 1945 r., Dz. U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90 (dalej: karta NZ).

⁷ M. Sadowski, P. Szymaniec (red.), *Prawa człowieka - idea, instytucje, krytyka*, Studia Erasmiana Wratislaviensia 4, Wrocław 2010, s. 159.

⁸ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1948 r., http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf [dostęp: 16.07.2017 r.].

zagwarantowania wolności i ochrony przed ingerencją, w tym również ze strony państwa i jego władzy”⁹.

Deklaracja ta, jakkolwiek nie jest umową międzynarodową, a tym samym pozbawiona jest mocy prawnie wiążącej, wyznacza jednak powszechnie obowiązujące standardy i stanowi fundament wielu prawnie wiążących umów międzynarodowych. Jak słusznie podkreśla Z. Hołda:

chodzi tu o deklarację zupełnie szczególną. Dlatego też spotyka się opinię, że akurat ona nakłada na państwa obowiązki o charakterze prawnym, czyli jest źródłem prawa międzynarodowego podobnie jak umowa międzynarodowa. Opinię taką trudno podzielić. Natomiast ogromne znaczenie omawianej Deklaracji jest faktem i wynika z jej autorytetu moralnego oraz politycznego¹⁰.

Autor ten podkreśla, iż składa się na to wiele przyczyn:

Została ona uchwalona przez całą niemal społeczność międzynarodową. Jest pierwszym dokumentem międzynarodowym, który zawiera kompleksowy katalog praw człowieka, oraz wynikiem kompromisu między różnymi filozoficznymi koncepcjami praw człowieka, a zarazem akcentuje (w tym widać wpływ koncepcji prawnonaturalnych) podstawowe znaczenie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej¹¹.

W nawiązaniu do zasad Karty Narodów Zjednoczonych oraz Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka społeczność międzynarodowa wypracowała dwie istotne umowy międzynarodowe: Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych¹² i Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych¹³.

Artykuł 6 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych stwierdza, iż:

⁹ R. Grabowski, *Prawo do ochrony życia w polskim prawie konstytucyjnym*, Rzeszów 2006, s. 50; zob. P. Tomke, *Prawo konstytucyjne*, Gliwice 2006.

¹⁰ J. Hołda i in., *Prawa człowieka. Zarys wykładu*, Warszawa 2008, s. 53.

¹¹ Tamże.

¹² Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167.

¹³ Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169.

1. Każda osoba ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Prawo to będzie chronione ustawą. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia.
2. W krajach, które nie zniosły kary śmierci, wyrok orzekający karę śmierci może być wydany jedynie za najpoważniejsze przestępstwa, zgodnie z ustawą, która obowiązywała w momencie popełnienia przestępstwa i nie narusza postanowień niniejszego Paktu oraz Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa. Kara ta może być wykonana tylko na podstawie prawomocnego wyroku wydanego przez właściwy sąd.
3. W przypadku, gdy pozbawienie życia stanowiło zbrodnię ludobójstwa, zrozumiałe jest, że żadne postanowienie niniejszego artykułu nie upoważnia żadnego państwa-strony niniejszego paktu do uchylenia się w jakikolwiek sposób od zobowiązań przyjętych przez nie na podstawie postanowień Konwencji o zapobieganiu i karaniu ludobójstwa.
4. Każdy skazany na śmierć ma prawo ubiegać się o ułaskawienie lub zmianę wyroku.
Amnestia, ułaskawienie lub zamiana kary śmierci mogą być zastosowane we wszystkich przypadkach.
5. Wyrok śmierci nie będzie wydany za przestępstwa popełnione przez osoby w wieku poniżej 18 lat i nie będzie wykonany w stosunku do kobiet ciężarnych.
6. Nie można powoływać się na żadne postanowienia niniejszego artykułu w celu opóźnienia lub niedopuszczenia do zniesienia kary śmierci przez jakiekolwiek państwo-stronę niniejszego Paktu.

A zatem Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych zawiera szeroki katalog praw człowieka, w tym regulacje odnoszące się do kwestii związanych z karą śmierci. W świetle postanowień tego paktu (art. 6 ust. 1): „każda istota ludzka ma prawo do życia. Prawo to powinno być chronione przez ustawę. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia”. Można przyjąć, iż artykuł ten bardzo konkretnie precyzuje powszechny charakter prawa do życia człowieka, obowiązek państwa ochrony tego prawa oraz zakaz samowolnego pozbawiania życia jednostki ludzkiej. W doktrynie podkreśla się, że państwo powinno zapewnić ustawową ochronę życia, ale – niezależnie od tego, czy to czyni, czy nie – jest to prawo przyrodzone człowieka, a więc należne człowiekowi niezależnie od woli ustawodawcy¹⁴. Wynika z tego, iż państwo wprawdzie może podkreślać w swych aktach normatywnych znaczenie tego prawa, nie może natomiast wprowadzać samowolnie jego ograniczania.

¹⁴ R. Grabowski, *Prawo do ochrony życia...*, s. 51.

Należy podkreślić, że Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych nie znosi kary śmierci, a jedynie nakłada ograniczenia co do możliwości jej stosowania. Zgodnie z art. 6 ust. 2 paktu:

w krajach, w których kara śmierci nie została zniesiona, wyrok śmierci może być wydany jedynie za najcięższe zbrodnie, zgodnie z ustawą, która obowiązywała w chwili popełnienia zbrodni i nie narusza postanowień niniejszego Paktu i Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa. Kara ta może być wykonana tylko na podstawie prawomocnego wyroku wydanego przez właściwy sąd.

Zgodnie z art. 6 ust. 4 paktu:

każdy skazany na śmierć ma prawo ubiegać się o ułaskawienie lub zamianę kary. Amnestia, ułaskawienie lub zamiana kary śmierci mogą być zastosowane we wszystkich przypadkach. Zgodnie z art. 6 ust. 5 Paktu, wyrok śmierci nie będzie wydany w odniesieniu do przestępstw popełnionych przez osoby w wieku poniżej 18 lat i nie będzie wykonywany w stosunku do osób ciężarnych.

Artykuł 6 paktu został rozwinięty zakazem stosowania kary śmierci wprowadzonym Drugim Protokołem Fakultatywnym do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych uchwalonym dnia 15 grudnia 1989 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ¹⁵. Nadmienimy, iż Rzeczpospolita Polska ratyfikowała oba paktu już w 1977 r., a do protokołu fakultatywnego przystąpiła w 1991 r.

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych gwarantuje również zakaz tortur lub okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego karania czy traktowania (art. 7). Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych wprowadza mechanizm kontrolny przestrzegania zawartych w nim praw powołując Komitet Praw Człowieka z siedzibą w Genewie, do którego zadań należy badanie sprawozdań państw członkowskich jak również badanie skarg państw.

Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne Narodów

¹⁵ Drugi Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci, przyjęty w Nowym Jorku dnia 15 grudnia 1989 r., Dz. U. z 2014 r. poz. 891.

Zjednoczonych w dniu 16 grudnia 1966 r.¹⁶ wprowadził dodatkowo instytucję skargi indywidualnej. Wadą skonstruowanego systemu jest brak charakteru wiążącego postanowień komitetu.

Rozwinięciem postanowień Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych stanowi Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania z dnia 10 grudnia 1984 r.¹⁷ Konwencja ta wprowadza definicję tortur, która *notabene* do dziś jest jedyną definicją znajdującą się w umowach międzynarodowych. Artykuł 1 ust. 1 konwencji stanowi, że:

określenie tortury oznacza każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo.

Zasadnym jest dodać, iż konwencja ta wprowadza również definicję pojęć niehumanitarnego, okrutnego lub poniżającego traktowania bądź karania (art. 16) oraz przewiduje mechanizm kontroli przestrzegania jej postanowień przez specjalnie powołany w tym celu organ – Komitet Przeciwko Torturom, któremu państwa-strony mają obowiązek przedstawiania sprawozdań.

Celem wzmocnienia uprawnień komitetu Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 18 grudnia 2002 r. w Nowym Jorku przyjęło Protokół Fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego

¹⁶ Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 16 grudnia 1966 r. w Nowym Jorku, Dz. U. z 1966 r. Nr 23, poz. 80.

¹⁷ Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r., Dz. U. z 1989 r. Nr 63, poz. 378.

traktowania albo karania¹⁸. Na jego mocy stworzono system wizytacji nazwany Międzynarodowym Mechanizmem Prewencji i Krajowym Mechanizmem Prewencji. Współtworzą one razem mechanizm systematycznych wizytacji państw-stron. W ramach Międzynarodowego Mechanizmu Prewencji utworzono Podkomitet do spraw prewencji, do którego zadań należy wizytowanie państw-stron oraz przedstawianie stosownych rekomendacji oraz współpraca i pomoc Krajowym Mechanizmom Prewencji. W Polsce zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji pełni Rzecznik Praw Obywatelskich.

2. System ochrony praw człowieka Rady Europy

Rada Europy wykształciła dwa systemy ochrony praw człowieka. Pierwszym był mechanizm oparty na działalności Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – nazywany niekiedy mechanizmem represyjno-sądowym, a następnie powstał mechanizm prewencyjny bazujący na systemie wizytacji.

Sądowy mechanizm kontrolny powstał w oparciu o Europejską Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności¹⁹, która jest ważnym osiągnięciem Rady Europy. Przyjęta dnia 4 listopada 1950 r. w Rzymie, weszła w życie dnia 3 września 1953 r. Polska podpisała konwencję dopiero po zmianach ustrojowych w dniu przystąpienia do Rady Europy, tj. dnia 26 listopada 1991 r., a ratyfikowała dnia 19 stycznia 1993 r. Konwencja ta odwołując się do Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz do celów realizowanych przez Radę Europy precyzuje listę praw i wolności.

Konwencja reguluje prawo do życia w art. 2 ust. 1. Stwierdza w nim, iż „prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia, wyjąwszy przypadki wykonania

¹⁸ Protokół Fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r., Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192.

¹⁹ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. U. 1993 r. Nr 61, poz. 284.

wyroku sądowego skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę". Prawo do życia w regulacjach konwencji jest prawem powszechnym, ale nie ma charakteru bezwzględnego. Ustawodawstwo wewnętrzne państw członkowskich może zatem dopuszczać karę śmierci, ale muszą precyzyjnie określić reguły jej stosowania. Dodatkowo art. 2 ust. 2 konwencji określone zostały wyjątki od reguły zakazu pozbawiania życia. Zgodnie z jego brzmieniem:

pozbawienie życia nie będzie uznane za sprzeczne z tym artykułem, jeżeli nastąpi w wyniku bezwzględnego koniecznego użycia siły: a) w obronie jakiegokolwiek osoby przed bezprawną przemocą; b) w celu wykonania zgodnego z prawem zatrzymania lub uniemożliwienia ucieczki osoby pozbawionej wolności zgodnie z prawem; c) w działaniach podjętych zgodnie z prawem w celu stłumienia zamieszek lub powstania.

Zgodnie z art. 3 konwencji istnieje zakaz nieludzkiego lub poniżającego traktowania. W większości komentarzy dotyczących tej regulacji szczególną uwagę poświęca się m.in. karze śmierci. Kara ta nigdy nie została uznana za sprzeczną z art. 2 konwencji, nie została również jednoznacznie uznana za nieludzką lub poniżającą, a tym samym za sprzeczną z art. 3 konwencji. Co więcej, jak zaznaczono powyżej, dopuszczano w pewnych warunkach jej zastosowanie. Tym niemniej Trybunał wskazywał, że w pewnych okolicznościach jej wykonanie budzi poważne wątpliwości. Dotyczy to w szczególności sytuacji, gdy wiąże się ona:

- z osobą skazanego, szczególnie, gdy jest w młodym wieku lub gdy nie jest w pełni zdrowy psychicznie;
- z proporcjonalnością tej kary do wagi popełnionego przestępstwa;
- z metodami i warunkami jej przeprowadzenia (np. z udziałem publiczności);
- z oczekiwaniem na jej wykonanie, sytuacja ta nazywana jest korytarzem śmierci²⁰, co często wiąże się ze skrajnym i narastającym udręczeniem.

Zagadnienie kary śmierci i jej dopuszczalności regulują aktualnie protokoły dodatkowe do Konwencji o ochronie praw człowieka

²⁰ P. Hofmański, *Konwencja europejska a prawo karne*, Toruń 1995, s. 160; B. Stańdo-Kawecka, *Prawa osób pozbawionych wolności w świetle orzeczeń organów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 1998, s. 44.

i podstawowych wolności. Protokół Nr 6 do Europejskiej konwencji praw człowieka²¹ mający charakter fakultatywny, znosi stosowanie kary śmierci w czasie pokoju. W art. 1 protokół ten stwierdza: „znosi się karę śmierci. Nikt nie może być skazany na taką karę, ani nie może nastąpić jej wykonanie”. Zgodnie z art. 2 protokołu:

państwo może przewidzieć w swoich ustawach karę śmierci za czyny popełnione podczas wojny lub w okresie bezpośredniego zagrożenia wojną; kara ta będzie stosowana jedynie w przypadkach przewidzianych przez te ustawy i zgodnie z ich postanowieniami. Państwo zawiadomi Sekretarza Generalnego Rady Europy o odpowiednich ustanowieniach tych ustaw.

Jeszcze dalej idą postanowienia Protokołu Nr 13 do Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności²². Znosi on całkowicie karę śmierci stwierdzając w preambule, iż:

Państwa Członkowie Rady Europy [...], przekonane, że prawo każdego do życia jest podstawową wartością w społeczeństwie demokratycznym i że zniesienie kary śmierci jest niezbędne dla ochrony tego prawa i pełnego uznania wrodzonej godności każdego człowieka; zmierzając do wzmocnienia ochrony prawa do życia zagwarantowanego przez Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności [...], zauważając, że Protokół Nr 6, [...] dotyczący zniesienia kary śmierci [...], nie wyłącza kary śmierci za czyny popełnione podczas wojny lub w okresie bezpośredniego zagrożenia wojną; zdecydowane podjąć końcowy krok w celu zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach, uzgodniły, co następuje: art. 1 Znosi się karę śmierci. Nikt nie może być skazany na taką karę, ani nie może nastąpić jej wykonanie.

Artykuł 2 protokołu wyłącza możliwość uchylecia się państwa, które podpisało Protokół 13 do Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności od jakiegokolwiek postanowienia dotyczącego kary śmierci zawartego w tym protokole. Polska ratyfikowała go dnia 23 maja 2014 r.

²¹ Protokół Nr 6 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dotyczący zniesienia kary śmierci, sporządzony w Strasburgu dnia 28 kwietnia 1983 r., Dz. U. z 2001 r. Nr 21, poz. 266.

²² Protokół Nr 13 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczącego zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach, sporządzony w Wilnie dnia 3 maja 2002 r., Dz. U. z 2014 r. poz. 1155.

Z cytowanych przepisów wypływa także wniosek, iż obowiązywanie protokołów w danym państwie powoduje, że nie może zapaść decyzja o ekstradycji osoby znajdującej się na obszarze podległym jurysdykcji tego państwa na teren innego państwa, w którym orzeka się i wykonuje karę śmierci. Sytuację taką regulują traktaty ekstradycyjne, w których stwierdza się, że jeśli w państwie adresacie wniosku o ekstradycję nie występuje kara śmierci, państwo wnioskodawca musi udzielić gwarancji, które państwo adresat uzna za wystarczające, że kara śmierci nie będzie orzeczona i wykonana²³.

Europejska konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności jest niewątpliwie swoistą konstytucyjną kartą praw człowieka i podstawowych wolności. Przestrzeganie tych praw uzależnione jest jednak od istnienia mechanizmów kontroli ich przestrzegania. Taki mechanizm został stworzony.

Na przestrzeni lat mechanizm kontrolny ulegał różnym zmianom. W 1998 r. w miejscu dotychczasowych organów, tj. Europejskiej Komisji Praw Człowieka i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka utworzono Europejski Trybunał Praw Człowieka z siedzibą w Strasburgu.

Trybunał rozpatruje dwa rodzaje skarg: międzypaństwowe i indywidualne. Skarga państwowa służy każdemu państwu-stronie i może być wniesiona przeciwko każdemu państwu-stronie, które „naruszyło postanowienia Konwencji” (art. 33 konwencji). Skarga indywidualna może być wniesiona „przez każdą osobę fizyczną, organizację pozarządową lub grupę osób, która uważa, że stała się ofiarą naruszenia przez jedną z Wysokich Układających się Stron praw zawartych w niniejszej Konwencji” (art. 34 konwencji). Rolą Trybunału jest także interpretowanie przepisów konwencji i wyznaczanie standardów w zakresie ochrony praw człowieka.

Zgodnie z treścią art. 46 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Wysokie Układające się Strony zobowiązują się do przestrzegania ostatecznego wyroku Trybunału we wszystkich sprawach, w których są stronami. Wyroki Trybunału są zatem wiążące, co skutkuje ujednoczeniem standardów i poziomu przestrzegania praw człowieka we wszystkich państwach członkowskich.

²³ Zob. A. Redelbach, *Natura praw człowieka. Strasburskie standardy i ochrony*, Toruń 2001, s. 168.

Rada Europy, która przez lata opierała się w swych działaniach jedynie na sądowym mechanizmie ochrony praw człowieka, aktualnie stworzyła mechanizm mający na celu prewencyjne zapobieganie przypadkom tortur lub niehumanicznego albo poniżającego traktowania czy karania. Mechanizm ten został utworzony na bazie rozwiązań Europejskiej konwencji o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzonej w Strasburgu dnia 26 lipca 1987 r.²⁴

Artykuł 1 konwencji powołał do życia Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Niehumanicznemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, którego zadaniem jest badanie za pomocą wizytacji sposobu traktowania osób pozbawionych wolności, a wymagających ochrony przed torturami bądź przed niehumanicznym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Polska ratyfikowała ją w 1994 r.

Zadaniem Komitetu jest wizytowanie miejsc, w których przebywają osoby pozbawione wolności. Na podstawie tych wizytacji składane są publiczne oświadczenia.

3. System ochrony praw człowieka w Unii Europejskiej

System ochrony praw człowieka wykształcony w ramach prawa wspólnotowego również wprowadził zakaz tortur. Kwestie przestrzegania standardów w tym zakresie należy rozpatrywać na dwóch płaszczyznach.

Początkowo mechanizm ochrony praw podstawowych we Wspólnocie Europejskiej był więcej niż skromny. Dominował pogląd, iż integracja europejska ma dokonywać się jedynie na gruncie gospodarczym. Dlatego Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) z siedzibą w Luksemburgu uznawał się za niekompetentnego w dziedzinie praw człowieka. Z czasem nastawienie to uległo zmianie. Istotnym dokumentem okazał się przyjęty w 1986 r. Jednolity Akt Europejski²⁵.

²⁴ Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzona w Strasburgu w dniu 26 listopada 1987 r., Dz. U. z 1995 r. Nr 46, poz. 238.

²⁵ Jednolity Akt Europejski (Single European Act), Dz. Urz. WE L 169 z 29.06.1987, s. 1-28.

Przełomem było przyjęcie dnia 7 grudnia 2000 r. w Nicei uroczyste proklamowanej Karty Praw Podstawowych UE²⁶. Jej zadania są określone w preambule, która stwierdza, iż:

Karta potwierdza [...] prawa wynikające zwłaszcza z tradycji konstytucyjnych i zobowiązań międzynarodowych wspólnym Państwom Członkowskim Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Kart Społecznych przyjętych przez Unię i Radę Europy oraz z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Karta jest próbą sporządzenia aktu jednolitego skupiającego wspólne dla członków UE wolności i prawa człowieka, które do tej pory były rozproszone w różnych dokumentach unijnych²⁷. Początkowo karta nie miała charakteru wiążącego – status taki nabyła na podstawie Traktatu z dnia 13 grudnia 2007 r. z Lizbony.

W rozdziale I karty – w art. 2 – zawarto prawo do życia, zaś w art. 4 – zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, który został sformułowany analogicznie do art. 3 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka. Został on uwzględniony w Karcie Praw Podstawowych, by podkreślić, że ochrona tego prawa jest priorytetowa dla UE. Tym samym ograniczenia zakazu stosowania tortur gwarantowane przez Kartę Praw Podstawowych są takie same jak ograniczenia zawarte w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, co oznacza, że zakaz z art. 4 Karty Praw Podstawowych jest absolutny.

Ważnym dokumentem UE w zakresie ochrony przed stosowaniem tortur są przyjęte w 2001 r., a zaktualizowane w 2008 r., wytyczne Rady Unii Europejskiej w sprawie tortur i innych form okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania. Ich celem jest stworzenie unijnego narzędzia do walki przeciwko torturom i złemu traktowaniu w kontaktach z państwami trzecimi.

Jednym z takich środków jest rozporządzenie UE z dnia 30 lipca 2005 r. w sprawie handlu niektórymi towarami, które mogłyby być użyte

²⁶ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, Dz. U. UE. C 303 z 14.12.2007, s. 1-16 z późn. zm.

²⁷ Zob. R. Mazur, *Karta Praw Podstawowych UE*, [w:] A. Florczak (red.), *Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2009, s. 43.

do wykonywania kary śmierci, tortur lub innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania²⁸.

Zaznaczmy, że rozporządzenia wspólnotowe obowiązują i są stosowane bezpośrednio we wszystkich państwach członkowskich, w tym także w Polsce. Wyżej wymienione rozporządzenie weszło w życie w Polsce z dniem 30 lipca 2006 r., a Polski legislator był zmuszony dokonać niezbędnych zmian w przepisach prawa krajowego.

Drugą płaszczyzną, na której należy rozpatrywać ochronę praw człowieka w UE, jest sądowa ochrona w odniesieniu do tychże praw sprawowana przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości z siedzibą w Luksemburgu. Trybunał sprawuje kontrolę w odniesieniu do działań instytucji na podstawie odpowiednich traktatów konstytucyjnych Wspólnot Unii. Od wielu lat tworzy orzecznictwo, które traktuje o prawach człowieka.

Sądy krajowe badające zgodność przepisów prawa wewnętrznego z prawami podstawowymi, zwracają się, gdy zachodzi taka potrzeba, do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości o orzeczenie wstępne. Nie ma przy tym znaczenia, czy prawo krajowe przyznaje im taką kompetencję. Europejski Trybunał Sprawiedliwości nie kontroluje aktów prawnych, które nie zawierają praw podstawowych, jeśli te wychodzą poza zakres prawa wspólnotowego. W swoich orzeczeniach Europejski Trybunał Sprawiedliwości utworzył katalog praw podstawowych²⁹.

Na straży ochrony praw człowieka, w tym, potencjalnie związanej z ochroną życia, kwestii ewentualnego wykonywania kary śmierci, stoi Rzecznik Praw Obywatelskich Unii Europejskiej działający na podstawie art. 195 Traktatu Wspólnot Europejskich, Statutu Ombudsmana oraz Regulaminu Parlamentu Europejskiego, mianowany i odwoływany przez Parlament Europejski.

²⁸ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1236/2005 z dnia 27 czerwca 2005 r. w sprawie handlu niektórymi towarami, które mogłyby być użyte do wykonywania kary śmierci, tortur lub innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, Dz. Urz. WE L 200 z 30.07.2005, s. 1-19.

²⁹ J. Hołda i in., *Prawa człowieka...*, s. 76.

4. Prawa człowieka w porządku prawnym Rzeczypospolitej Polskiej

Podstawowym aktem prawnym w wewnętrznym porządku prawnym, który dotyczy ochrony praw człowieka, w tym prawa do życia, jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej³⁰. Zamieszczenie regulacji dotyczącej praw człowieka w Konstytucji daje im bardzo mocną ochronę. Wszelkie ograniczenia i ingerencje w ich sferę mogą być dokonywane przez państwo tylko w takim przypadku, gdy sama Konstytucja na to zezwala – zawsze jednak jedynie w niezbędnym zakresie oraz wyłącznie w drodze ustawy. Podkreślić należy, że nie może być wówczas naruszona istotna treść owego prawa.

Już w art. 5 Konstytucji zamieszczonym w jej rozdziale I zatytułowanym: Rzeczpospolita, gwarantuje, że: „[Rzeczpospolita Polska – M.M.] [...] zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela”. Do zagadnień związanych z karą śmierci można odnieść regulację art. 30, 31, 32, 38, 39 i 40 Konstytucji.

Analizując to zagadnienie należy rozpocząć od art. 30 Konstytucji, który wskazuje, iż podstawową wartością porządku konstytucyjnego jest godność człowieka. Zgodnie z tym przepisem: „Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych”.

Analizę innych artykułów Konstytucji regulujących, czy dotyczących choćby pośrednio kwestii kary śmierci, należy rozpatrywać w kontekście art. 30 Konstytucji. Zagadnieniem istotnym w kontekście brzmienia tego przepisu jest takie zbudowanie systemu kar, by nie godziły w ludzką godność. W doktrynie przyjmuje się, że:

barierą kształtowania kary i jej dolegliwości jest przyjęta w europejskiej kulturze prawnej – i znajdująca się także w Konstytucji RP – zasada nienaruszalności godności osoby ludzkiej, nakazująca, między innymi postrzegać każdego sprawcę jako osobę będącą nadal członkiem społeczeństwa i zachowującą prawo, przy wszystkich obostrzeniach związanych z wykonaniem kary kryminalnej do traktowania jej jak człowieka³¹.

³⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 (dalej: Konstytucja); zob. E. Łętowska, *Po co ludziom konstytucja*, Warszawa 1995; P. Tuleja, *Stosowanie Konstytucji RP w świetle zasady jej nadrzędności (wybrane problemy)*, Kraków 2003.

³¹ E. Hryniewicz-Lach, *Kara kryminalna w świetle konstytucji RP*, Warszawa 2015, s. 362.

Gwarantem wolności i praw człowieka, a także drogowskazem regulującym wykonywanie kary jest także zasada proporcjonalności, określona w art. 31 ust. 1 Konstytucji:

ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanowione tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla ochrony jego bezpieczeństwa i porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

W świetle tego artykułu zarówno proces wymierzenia kary, jak i proces jej wykonania, jest zdeterminowany Konstytucją w zakresie zachowania wymogu proporcjonalności.

Zgodnie z art. 32 ust. 1 Konstytucji: „wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne”. Tak rozumiana równość związana jest także z wykonaniem kary, gdzie dolegliwość tegoż wykonania ma być jednakowa dla wszystkich skazanych, choć nie oznacza identyczności kary dla wszystkich skazanych.

Kluczowym dla zagadnienia ochrony życia człowieka i, *a contrario*, kwestii kary śmierci jest regulacja zawarta w art. 38 Konstytucji. Zgodnie z jego brzmieniem Rzeczpospolita Polska „zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia”. Lakoniczność treści art. 38 Konstytucji budzi w doktrynie pewnej spory interpretacyjne. Podejście doktryny w zakresie odniesienia tej regulacji do kary śmierci są rozbieżne. Z jednej strony niektórzy przedstawiciele doktryny twierdzą, że przepis ten wyraźnie nie zakazuje stosowania kary śmierci, zaś ich przeciwnicy uważają, że brzmienie art. 38 Konstytucji jest niczym innym jak zakazem jej stosowania.

Wątpliwości te doprowadziły do wydania orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny, który w uzasadnieniu wyroku z dnia 23 marca 1999 r. stwierdził:

art. 38 Konstytucji należy w pierwszym rzędzie rozumieć jako zakaz pozbawiania człowieka życia. Zakaz ten nie ma wprawdzie charakteru absolutnego i należy go odczytać na tle postanowień art. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, który wskazuje – wyjątkowe – sytuację, gdy pozbawienie życia może nastąpić³².

³² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 marca 1999 r., K. 2/98, OTK ZU 1999, z. 3, poz. 38.

W świetle ratyfikacji przez Polskę Protokołu Nr 13 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, można przyjąć, iż dyskusja na temat możliwości wprowadzania do polskiego systemu kar kary śmierci w kontekście brzmienia art. 38 Konstytucji jest bezprzedmiotową. Dodajmy, że zakaz ten można wyprowadzać także z art. 40 Konstytucji, w którym Konstytucja wprowadza zakaz tortur, nieludzkiego lub poniżającego traktowania oraz zakaz stosowania kar cielesnych.

Pierwszym i najważniejszym celem orzekania i wykonywania kary śmierci jest eliminacja jednostki przestępczej ze społeczeństwa. Ten cel eliminacyjny kara śmierci wypełnia. Problemem jednak w tym kontekście, w zakresie realizacji powyższego celu, jest zasada humanitaryzmu mająca swoje odzwierciedlenie w art. 40 Konstytucji. Zgodnie z literalnym brzmieniem art. 40 Konstytucji nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych. Zapisy Konstytucji zostają rozwinięte w Kodeksie karnym³³ oraz w Kodeksie karnym wykonawczym³⁴. Zgodnie z art. 3 k.k.: „kary oraz inne środki przewidziane w tym kodeksie stosuje się z uwzględnieniem zasad humanitaryzmu, w szczególności z poszanowaniem godności człowieka”. Zaś według art. 4 § 1 k.k.w.:

kary, środki karne, środki kompensacyjne, przepadek, środki zabezpieczające i środki zapobiegawcze wykonuje się w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego. Zakazuje się stosowania tortur lub nieludzkiego albo poniżającego traktowania i karania skazanego.

Zgodnie z art. 4 § 2 k.k.w.: „Skazany zachowuje prawa i wolności obywatelskie. Ich ograniczenie może wynikać jedynie z ustawy oraz z wydanego na jej podstawie prawomocnego orzeczenia”. Ujęcie zasady humanitaryzmu w wyżej wymienionych kodeksach jest odzwierciedleniem i rozwinięciem zasady humanitaryzmu zagwarantowanej w ustawie zasadniczej i stanowią odbicie umów międzynarodowych, które Polska zobowiązała się przestrzegać.

³³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r. poz. 1950 z późn. zm. (dalej: k.k.).

³⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r. poz. 676 z późn. zm. (dalej: k.k.w.).

Podsumowanie

W dziedzinie ochrony praw człowieka, także w kwestiach dotyczących wyłączenia możliwości stosowania kary śmierci, istniejące regulacje normatywne są nadal niedoskonałe. Wytyczane standardy zmierzają jednak do wyeliminowania tej kary z katalogu reakcji prawnokarnej, tak w ramach umów międzynarodowych, jak i regulacjach normatywnych poszczególnych krajów.

Słowa kluczowe: kara śmierci, międzynarodowy system ochrony praw człowieka, krajowy system ochrony praw człowieka

Bibliografia

Źródła

Akty prawa krajowego

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r. poz. 1950 z późn. zm.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r. poz. 676 z późn. zm.

Akty prawa międzynarodowego

Karta Narodów Zjednoczonych, Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych z dnia 26 czerwca 1945 r., Dz. U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1948 r., http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf [dostęp: 16.07.2017 r.].

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. U. 1993 r. Nr 61, poz. 284.

Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169.

- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167.
- Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 16 grudnia 1966 r. w Nowym Jorku, Dz. U. z 1966 r. Nr 23, poz. 80.
- Protokół Nr 6 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dotyczący zniesienia kary śmierci, sporządzony w Strasburgu dnia 28 kwietnia 1983 r., Dz. U. z 2001 r. Nr 21, poz. 266.
- Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r., Dz. U. z 1989 r. Nr 63, poz. 378.
- Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzona w Strasburgu w dniu 26 listopada 1987 r., Dz. U. z 1995 r. Nr 46, poz. 238.
- Drugi Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci, przyjęty w Nowym Jorku dnia 15 grudnia 1989 r., Dz. U. z 2014 r. poz. 891.
- Protokół Nr 13 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczącego zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach, sporządzony w Wilnie dnia 3 maja 2002 r., Dz. U. z 2014 r. poz. 1155.
- Protokół Fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r., Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192.
- Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, Dz. U. UE. C 303 z 14.12.2007, s. 1-16 z późn. zm.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1236/2005 z dnia 27 czerwca 2005 r. w sprawie handlu niektórymi towarami, które mogłyby być użyte do wykonywania kary śmierci, tortur lub innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Dz. Urz. WE L 200 z 30.07.2005, s. 1-19.

Orzecznictwo

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 marca 1999 r., K 2/98, OTK ZU 1999, z. 3, poz. 38.

Literatura

- Amnesty International, *Amnesty International Global Report. Death Sentences and Executions 2018*, <https://www.amnesty.org/en/documents/act50/9870/2019/en/> [dostęp: 24.08.2019 r.].

- Amnesty International, *Kara śmierci: Największa liczba egzekucji od 25 lat*, <https://amnesty.org.pl/kara-smierci-najwieksza-liczba-odnotowanych-egzekucji-od-ponad-25-lat/> [dostęp: 23.09.2017 r.].
- Banaszak B. i in., *System ochrony praw człowieka*, Kraków 2005.
- Banaszak B., *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2015.
- Grabowski R., *Prawo do ochrony życia w polskim prawie konstytucyjnym*, Rzeszów 2006.
- Hofmański P., *Konwencja Europejska a prawo karne*, Toruń 1995.
- Hołda J. i in., *Prawa człowieka. Zarys wykładu*, Warszawa 2008.
- Hryniewicz-Lach E., *Kara kryminalna w świetle konstytucji RP*, Warszawa 2015.
- Kędzierski J., *Od czasów Chrobrego, św. Jadwigi Śląskiej i Jagiełły – przeciwni karze śmierci*, „Palestra” 2018, nr 10.
- Łętowska E., *Po co ludziom konstytucja*, Warszawa 1995.
- Mazur R., *Karta Praw Podstawowych UE*, [w:] A. Florczak (red.), *Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2009.
- Redelbach A., *Natura praw człowieka. Strasburskie standardy ich ochrony*, Toruń 2001.
- Sadowski M., P. Szymaniec (red.), *Prawa człowieka - idea, instytucje, krytyka*, Studia Erasmiana Wratislaviensia 4, Wrocław 2010.
- Stańdo-Kawecka B., *Prawa osób pozbawionych wolności w świetle orzeczeń organów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 1998.
- Tomke P., *Prawo konstytucyjne*, Gliwice 2006.
- Tuleja P., *Stosowanie Konstytucji RP w świetle zasady jej nadrzędności (wybrane problemy)*, Kraków 2003.

DEATH PENALTY AND HUMAN RIGHTS

Summary

This study has attempted to present an axiological perspective of death penalty based on international standards, including the human rights, life protection and the prohibition of torture and inhuman, cruel or degrading treatment or punishment, by presenting protection systems for such world organisations as the United Nations, the European Union and the domestic ones concluded primarily in the Constitution of Poland.

Key words: death penalty, international law, national law

СМЕРТНАЯ КАЗНЬ И ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

Резюме

В статье предпринята попытка представить аксиологическую перспективу смертной казни, основываясь на международных стандартах, с особым упором на защиту прав человека, защиту жизни и запрещение пыток, а также бесчеловечное, жестокое или унижающее достоинство обращение или наказание, путем представления систем защиты таких мировых организаций, как Организация Объединенных Наций, Совет Европы, Европейский союз, а также национальных, предусмотренных, прежде всего, конституцией Республики Польша.

Ключевые слова: Смертная казнь, международная система защиты прав человека, национальная система защиты прав человека

